

KÄÄPA PÕHIKOOLI AJALOO AINEKAVA

Alus: Vabariigi Valitsuse määrus nr 1, 06.01.2011 "Põhikooli riiklik õppekava"

5.- 9. klass

Tunnijaotusplaan

V klass 2 tundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

VI klass 2 tundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

VII klass 2 tundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

VIII klass 2 tundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

IX klass 2 tundi nädalas, 70 tundi õppeaastas

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste ja isikute kaudu;
- 3) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ning arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet ning allikate usaldusväärsust;
- 5) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ja oma rolli kultuuripärandi säilitajana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 6) mõistab ühiskonna mitmekesisust, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 7) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua sild mineviku ja nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, erinevad inimesed ning paigad. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilt rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;
- 3) ajalooalaste küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusvääruse hindamine;
- 7) info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste taset kirjeldatakse kooliastme lõpul

õpitulemustena. Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides peab õpilastele tutvustama erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates.

Õppetegevuses on oluline rakendada mitmekesisist metoodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ainepädevused (ajaloo õpitulemused) kooliastmete kaupa

II kooliaste õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

6. klassi õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

Põhikooli lõpetaja:

- 1) iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;

- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

Hindamine

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärgiks on saada ülevaade ajalooõpetuse eesmärkide saavutamisest, õpilase individuaalsest arengust ja kasutada saadud teavet õppeprotsessi tulemuslikumaks kavandamiseks.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Kirjalikke töid koostades peab õpetaja arvestama õpitulemust, mille saavutatust kontrollida tahetakse. Ta peab jälgima, et ülesanded oleksid mitmekesised, erineva raskusastmega ja kontrolliks teadmiste kõrval ka arendatud oskusi (nt kaarditundmine, allikaanalüüs, kriitiline mõtlemine, ajaloolises ajas orienteerumine jms). Ligikaudu 20% ülesannetest võiks olla äratundmistasandil, 30% reprodutseerimistasandil ning 50% rakendustasandil: analüüs, üldistamine, hinnangu andmine. Keerukamate ülesannete lahendamise eest peaks õppija saama rohkem punkte kui pelgalt faktiteadmisi eeldavate ülesannete eest

Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemuste hindamine toimub vastavalt [Kääpa Põhikooli hindamisjuhendile](#).

Kontrollimise vormid on mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartidega, allikmaterjaliga, piltidega, pikaajaliste projektide, referaatide ja uurimistööde koostamist, arutluse kirjutamist, kujundavat hindamist.

Kujundav hindamine tähendab tagasiside andmist õppijale tema tugevatest ja arendamist vajavatest külgedest. Õpetajaid abistab näiteks arutlusoskuse tagasisidestamisel õppeprotsessi kirjelduses hindamisjuhend. Kujundav hindamine nihutab raskuskeskme õpetamiselt (kohustuste andmine) õppimisele (vastutuse võtmine).

Arutluse hindamisel arvestatakse teemast arusaamist ja selle avamist; töö loogilist ülesehitust (sissejuhatus, teemaarendus ja kokkuvõte); oma seisukoha esitamist ja selle põhjendamist konkreetsete näidetega ja/või seoste loomise ja järelduste tegemise oskust.

Hindeskaala valib õpetaja vastavalt õpilaste vanuseastmele ja ülesande keerukusele.

Allikaülesandeid hinnatakse lähtuvalt vastuse kvaliteedist (lihtsast loendamisest kuni analüüsini). Allikaülesande hindamisel on aluseks järgmised tasemed:

- ✓ (rahuldav): teksti alusel loendi või seisukoha esitamine ja kirjeldamine;
- ✓ (hea): iseloomustamine ja võrdlemine;
- ✓ (väga hea): analüüs, isiklik hinnang ning selle põhjendamine.

Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid, ajalooõpetusega kujundatud oskusi.

Projektülesande ja iseseisvate uurimistööde hindamisel jälgitakse ka töö valmimise protsessi (probleemi püstitamine, andmete kogumine, selekteerimine, analüüsimine, töö vormistamine, klassis ettekandmine), mitte ainult lõpptulemust.

Hindamisprotsessis on oluline õpilase enesehinnang ja selle arenemine, mis tõstab vastutust õppimise suhtes. Hindamine on paindlik, arvestab õpilase individuaalsust, erinevaid kursusi ja nende raskusastet.

Kokkuvõttev hinne kujuneb erinevate osaoskuste hindamisest (näiteks: eneseväljendus- ja analüüsi oskus, materjali reprodutseerimine, arutluste kirjutamine, töö allikmaterjaliga jne).

Üldpädevuste kujundamine ajaloo kaudu

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Ajalugu toetab suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhinduda. Tutvumine erinevate kultuuride ja religioonidega kujundab lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Mineviku tundmine aitab meil mõista tänapäeva maailma, selgitab konfliktide tagamaid ja kultuurilist mitmekesisust. Välismaalastega

suhtlemisel läheb vaja teadmisi ja oskusi eri kultuuri(de)st. Mõni käitumisviis võib osutuda teises kultuuris ebaviisakaks või suisa sobimatuks.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Ajaloo õppimine aitab kujundada aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna käitumist ning toetab ühiskonna demokraatlikku arengut; kujundab suutlikust teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.

Enesemääratluspädevus. Ajalugu toetab rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundamist. Enesemääratluspädevust toetab olukord, kui õpetaja suunab õpilasi oma õpitud või sooritus reflekteerima: mida ma õppisin, mis mul hästi õnnestus, mida pean veel harjutama. Õpetaja saab enesemääratluspädevust toetada tunni refleksioonifaasi aruteludega, aga eri ülesannete eel selgitades, mida õpime, mis kriteeriumidest lähtume. Siis on samad kriteeriumid hiljem õpilasele aluseks enesehindamisel – kas eeldatav tase või areng saavutati või mitte. Tagasisaated eesmärkide saavutamisest saab teha ka pikema teema või õppeperioodi lõpul. Ainevaldkonnas seondub enesemääratluspädevus empaatiaülesannetega, kus tuleb püüda mõelda kellegi teise positsioonilt lähtuvalt, võttes arvesse olukorra, milles tegutsetakse.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Ajalugu kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist. Näiteks võib õppida kirjutama arutlust hindamisjuhendi alusel, koostada abistavaid skeeme ja jälgida, kas kirjapandud tekst sisaldab kriteeriumides nõutud argumente, näiteid, kas teksti ülesehitus on loogiline, teemakohane ja vigadeta. Jätkuülesandena võiks analüüsida kaaslase kirjutist ja tuua esile selle tugevad ja nõrgad küljed. Samuti võib õppida suunatult juhendi alusel allikatekste, kaarte, pilte, karikatuure või statistilisi andmeid analüüsima. Kui õpilasele anda ette sammud, mida ta eeldatavaks soorituseks peab tegema, õpib ta oma tegevust kavandama ja teadlikult õppima.

Suhtluspädevuse kujundamisel on rõhuasetus suutlikkusel ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt. Oma seisukohtade kujundamist, esitamist ja põhjendamist harjutatakse kõikide ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse probleemide käsitlemisel. Kriitilise mõtlemise kujundamine eeldab pidevat tööd eri liiki tekstidega, sh

originaaldokumendid kui ka arvamused. Sõnavarapädevus eeldab mõistete tundmaõppimist ja nende kontekstis kasutamise oskust.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – ajaloo õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabeleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboliteid ja meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Sarnaselt matemaatikaga, kus tuleb teada valemeid, ei ole ajalooos abi pelgast faktiteadmise, kui seda ei osata asetada konteksti. Keskkonna mõiste ajalooos suunab mõtisklema, mis tingimused olid soodsad, et esimesed tsivilisatsioonid tekkisid just jõgede ääres. Ajalugu õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnoloogilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult.

Ettevõtlikkuspädevus. Ettevõtlikkuspädevust saab arendada ajalooos silmapaistnud isikute elulugude tundmaõppimisega. Arutleda võiks teemal, mis omadused peavad olema inimesel, kes on kindlustanud endale koha ajalooos. Karjääri planeerimist saab tutvustada eri aegade ametite ja elualade ning selleks valmistumise kaudu. Keskajal tuli meistriks saamiseks läbida õpipoisi ja selli aeg, kuid mõnda ametit õpiti kauem – miks? Huvitav on küsimus, kuidas töid ühiskondlikud muutused esile uued ametid, mis elualade esindajad ja milliste omadustega inimesed olid edukad. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvat võimalusi, püstitama eesmärgi, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuv ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukonnades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus. Ajalooos saab koostada ajajoont ja kanda sinna

sündmusi, täita või täiendada kaarte, kasutada muuseumide või kunstigaleriide digitaalseid andmebaase jt elektroonilisi andmekandjaid.

Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Emakeelepädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse. Paljud kirjandusteosed ei ole ajalugu tundmata mõistetavad.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus, nimede hääldamine.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusteaduslik pädevus – looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine. Loodusteaduste teadmisi läheb vaja geograafilise asendi määramisel (kaart), inimese arengu ja rahvastikuprotsesside ning üleilmastumise teemat käsitledes.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus. Paljud kunstiteosed ei ole ajalugu tundmata mõistetavad

Tervise- ja kehakultuuripädevus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid. Arutleda võiks teemal, mis omadused peavad olema inimesel, kes on kindlustanud endale koha ajaloos. Karjääri planeerimist saab tutvustada eri aegade ametite ja elualade ning selleks valmistumise kaudu (arheoloog, ajaloolane, erinevad ametid ja nende areng ning muutumine läbi aja, nt sõdur, kaupmees, käsitööline jne).

Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust. Kujuneb arusaam inimese, kultuuri ning sotsiaalse keskkonna vastastikustest seostest; mõistmine, et keskkonnaprobleemid on seotud sotsiaalarengu probleemidega. Kujuneb arusaam, et eluolu on pidevas muutumises ja enamiku muutuste põhjusteks on inimene ise (oma soovide ja vajadustega), aga unustada ei saa ka inimesest sõltumatuid põhjusi (nt kliima muutumisest tingitud). On ka vahepealseid: ühe inimrühma mõju teisele (nt said indiaanlastest, kelle valged preeriasse ajasid, karjakasvatajad ja uljad ratsanikud, kuid enne olid nad olnud põlluharijad).

Kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises. Näiteks teemade kaudu: erinevad seisused ühiskonnas, linn ja selle kodanikud ning linna juhtimine; Prantsuse revolutsioon kui kultuuriline murrang – inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon, poliitiliste voolude tekkimine jne.

Kultuuriline identiteet – mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo käigus, omab ettekujutust kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast nii ühiskonna kui terviku tasandil. Teemad: Kristlus, reformatsioon, araabia kultuur ja selle mõju, islam, ristisõdadega kaasnenud kultuurimõjud, katoliiklik kultuurimõju Eestile, keskaegne Tallinn. Türklaste sissetungiga kaasnenud

kultuurimõjud (köverad mõõgad, rõivad, kohv, türgi muusika), renessanss, maadeavastused ja eurooplaste maailmapildi järsk avardumine.

Teabekeskond – oluline on kujundada oskust allikaid kriitiliselt käsitleda (sh ajakirjanduslikke tekste) – see oskus peaks olema tihedalt seotud info leidmise oskusega.

Varauusaja temaatika võimaldab käsitleda nt reformatsiooni mõju inimestevahelise kommunikatsiooni muutumisele, sh ajakirjanduse teket (trükikunsti süünd ja sellega kaasnenud muutused). Inimestevahelise kommunikatsiooni areng. Kodukant - Kääpa muinasajal, kiviaja asulakoht, muistne maalinnus.

Tehnoloogia ja innovatsioon – toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas. Tehnoloogia kiire areng uusajal, eriti materiaalses sfääris (industrialiseerimine, raudtee, telegraaf, fotograafia jpm), kajastab ning põhjustab nihkeid kultuuris, tõekspidamistes ja maailmapildis. 5.-6. klass: maaharimise kui elatusala kasutuselevõtt, metallide kasutuselevõtt, tehnilised leiutised ja avastused

Tervis ja ohutus – käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimset, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda. Tulirelvad, nendega kaasnevad ohud; hügieeni ja arsti roll, tuletohus.

Väärtused ja kõlblus – taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires. Inimese maailmapilt eri ajastutel, väärtushinnangud, humanism.

Füüsiline õpikeskkond

- 1) Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
- 2) Kool võimaldab kasutada õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul.
- 3) Kool võimaldab kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid: ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid, allikakogumikud, käsiraamatud, elulooraamatud ja teabekirjandus, auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid, illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid), IKT-põhised õppematerjalid.

5. klass. Ajaloo algõpetus, 70 tundi

Õpitulemused

5. klassi lõpuks õpilane:

- 1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine*;
- 2) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega, kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas;
- 3) kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu;
- 4) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- 5) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;
- 6) kasutab ajalookaarti.

Õppesisu

Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas. Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.

Õppetegevus

5. klassi ajalooõpetuses on soovitatav kasutada õpilase aktiivse tegutsemise keskset, mängulist ning arutelu- ja lugudepõhist käsitlust, millega ei taotleta tervikliku ajaloopildi loomist, vaid äratatakse huvi ajaloo vastu. Õppesisu tugineb õpilast vahetult ümbritsevatele allikatele, koduloolisele ainekule ning Eesti või maailma ajaloole. Kasutatakse erinevaid ajalooallikaid ning minevikust jutustavaid pilte ja lugusid, toetudes varasematele teadmistele.

Õppes tutvuvad õpilased ajaloo põhimõistetega ning omandavad mitmesuguseid oskusi: küsimuste esitamine ja neile vastamine, informatsiooni hankimine, suuline ja kirjalik eneseväljendus, koostööoskus ja kujutlusvõime, funktsionaalne kirjaoskus. Õpitakse kasutama aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase; tutvutakse erinevate ajalooallikatega; kasutatakse ajalooalast sõnavara. Arutletakse mineviku erinevate esituste ja tõlgenduste üle, millega õpilane kokku puutub. Õpitakse

kasutama ajatelge ja ajalookaarti ning täitma kontuurkaarti; jutustama ümber teksti ja sellest olulisemat esile tooma, koostama kava ning lühijuttu. Võimaluse korral tehakse õppekäike ning muuseumi- ja arhiivitunde, kutsutakse tunnikülalisi (nii mineviku vahetuid tunnistajaid kui ka uurijaid), õpitakse tundma ajaloolisi paiku. Toetatakse koduloolisele ainekule, õpitakse tundma kodukoha ajaloolisi paiku. Teretulnud on (arvutipõhised jm) matkemängud.

Õpikeskkond:

- 1) õpik: Milvi-Martina Piir. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. I ja II osa. 2008 Avita,
- 2) töövihik: Milvi-Martina Piir. Inimesed ajas. Ajaloo töövihik 5. klassile. I ja II osa. 2008 Avita.
- 3) eri liiki allikad (fotod, kirjad, esemed nt perekogust),
- 4) seinakaardid, skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal
- 5) temaatiline lisakirjandus: ajaloolugemikud, aimekirjandus, temaatiline ilukirjandus
- 6) filmid,
- 7) muuseumid.
- 8) IKT-põhine õppematerjal: interaktiivsed materjalid, nt www.koolielu.ee ja www.miksike.ee;

Hindamine

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid peaksid olema mitmekesised, sisaldama suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist. Ajalooallikatega töötades analüüsitakse lisaks allika sisule allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Lühijutu ning kirjelduse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja terviklikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, stiili ja õigekirja.

Kuna 5. klassis ei taotleta süstemaatiliste teadmiste ega oskuste kujundamist, peab sama põhimõtet järgima ka hinnates. Kontrolltöödega ei kontrollita enam kui üht õpitud teemat korraga.

6. klass. Muinasaeg ja vanaaeg, 70 tundi

Teema „Muinasaeg” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 2) näitab kaardil ning põhjendab, miks ja millistes piirkondades sai alguse põlluharimine;
- 3) teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim*;
- 5) teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ja näitab neid kaardil.

Õppesisu

- ✓ Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine.
- ✓ Ajalugu ja ajalooallikad, kuidas allikmaterjale tõlgendada.
- ✓ Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtmine.
- ✓ Eesti muinasaja üldiseloomustus: Pulli, Kunda.

Teema „Vanad Idamaad” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab aardil Egiptust ja Mesopotaamiat;
- 2) kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse, Mesopotaamia või Juuda riigi näitel;
- 3) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst, Egiptuse püramiidid ja Babüloni rippaiad; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;
- 4) seletab mõisteid *linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester, Vana Testament*.

Õppesisu

- ✓ Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud.
- ✓ Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon.

- ✓ Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku.

Teema „Vana-Kreeka” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat, Spartat, riigi laienemist hellenismi perioodil;
- 2) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;
- 3) tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal;
- 4) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis*, *rahvakoosolek*, *akropol*, *agoraa*, *türann*, *aristokraatia*, *demokraatia*, *kodanik*, *ori*, *eepos*, *olümpiamängud*, *teater*, *tragöödia*, *komöödia*, *skulptuur*, *Trooja sõda*, *hellenid*, *tähestik*.

Õppesisu

- ✓ Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükeene kultuur.
- ✓ Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas.
- ✓ Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine.
- ✓ Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal.
- ✓ Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Teema „Vana-Rooma” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;
- 2) teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;
- 3) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;

- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel.*

Õppesisu

- ✓ Rooma riigi tekkimine: looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus.
- ✓ Rooma vabariik: ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades.
- ✓ Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar. Vabariigi lõpp.
- ✓ Rooma keisririik: ühiskondlik korraldus. Augustus. Rooma impeerium ja selle lõhenemine.
- ✓ Vana-Rooma kultuur ja eluolu: rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus, ristiusu teke. Uus Testament.

Õppetegevus

Õpitakse seletama ja kasutama ajaga, ajaloo periodiseerimisega ning käsitletavate teemadega seonduvaid mõisteid ja fraase. Õpiku ning lisamaterjali abil tutvutakse muinasaja ja vanaaja kohta käivate ajalooallikatega, õpitakse nendest infot leidma ning seda kriitiliselt hindama. Õpitakse kirjeldama inimese elu ja tegevust muinas- ja vanaajal, selgitama muutusi, mis leidsid ühiskonnas aset seoses tehnoloogiliste, kultuuriliste ja poliitiliste muutustega. Õpitakse tundma olusid, milles kujunesid kõige vanemad kõrgkultuurid Egiptuses ja Mesopotaamias. Õpitakse kirjeldama vanaaja riiklikku korraldust ning elulaadi, muinas- ja vanaaja kultuuri- ja teadusesaavutusi, tähtsamate vanaaja valitsejate tegevust ning võrdlema nendega seonduvaid aspekte Egiptuse, Mesopotaamia, Kreeka linnriikide ja Rooma riigi näitel. Kasutatakse IKT vahendeid õppe tõhustamiseks ning õpilaste vastavate oskuste kujundamiseks nii õppides kui ka töötulemusi esitledes.

Õpikeskkond

Oluline on kasutada õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, seostada, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades saab õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) õpik: Milvi-Martina Piir, Mait Kõiv. Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile I ja II osa. 2010. Avita;
- 2) töövihik: Milvi-Martina Piir, Mait Kõiv. Vanaaeg. Ajaloo töövihik 6. klassile I ja II osa. 2010. Avita;
- 3) töölehed;
- 4) ajalooatlas, seina- ja kontuurkaardid;
- 5) filmid, nt Arheoloogiakeskuse õppefilm „Raua sulatamine” (J. Peets, K. Kello);
- 6) ETV saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>);
- 7) IKT-põhine õppematerjal, nt Eesti muinasaeg, CD (Regio), interaktiivsed õppematerjalid, www.koolielu.ee ja www.miksike.ee;
- 8) skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;
- 9) temaatiline lisakirjandus: ajaloolugemikud, aimekirjandus.

7.klass. Keskaeg ja varauusaeg, 70 tundi

Teema „Maailm keskajal 476–1492” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) kirjeldab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust ning talupoegade ja feodaalide elulaadi;
- 2) teab kiriku osa keskaja ühiskonnas nii kultuuripärandi säilitajana kui ka maailmapildi kujundajana;
- 3) teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, ning kirjeldab keskaegse linna eluolu;
- 4) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemise tagajärgi;
- 5) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
- 6) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi; 7) toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused;
- 7) nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ning muistset vabadusvõitlust;
- 8) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ja tekkis Vana-Vene riik;

- 9) seletab mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka;
- 10) teab, kes olid Karl Suur ja Justinianus I, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

- ✓ Keskaegse maailmapildi mõju maailma ajaloole, keskaja ühiskonna üldiseloomustus ja periodiseering. Läänikord, eluolu.
- ✓ Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.
- ✓ Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.
- ✓ Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.
- ✓ Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.
- ✓ Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine.
- ✓ Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.
- ✓ Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.
- ✓ Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine.
- ✓ Eluolu keskajal.
- ✓ Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul.

Teema „Maailm varauusajal (1492–1600)” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon;
- 2) iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;
- 3) seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi;

- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism*;
- 5) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Kolumbus, Martin
- 6) Luther, Leonardo da Vinci.

Õppesisu

- ✓ Ühiskond varauusajal: uue maailmapildi kujunemine, tehnoloogia areng, majanduslikud suhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.
- ✓ Suured maadeavastused: Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.
- ✓ Reformatsioon: reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.
- ✓ Eesti 16. sajandil: reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

Õppetegevus

Võimaluse korral korraldatakse õppekäike, ekskursioone ning õppetunde muuseumis ja arhiivis. Selleks on Eesti muinas- ja keskaja õppimiseks palju võimalusi. Õppekäigud ning ekskursioonid ajaloolises keskkonnas tekitavad suuremat huvi kodukoha ajaloo vastu. Siit võiks alata esimese uurimusliku töö kirjutamine.

Aktiivse õppetegevuse kaudu õpitakse nägema ühiskonna arengus olulisi seoseid ja probleeme, neid analüüsima, tegema järeldusi, pakkuma lahendusi, kujundama oma seisukohta ning seda põhjendama.

Õpitakse leidma kaardil Frangi riigi asukohta ja selle jagunemist, viikingite retkede põhisuundi, araablaste asuala ja vallutusi ning võrreldakse tänapäeva kaardiga. Õpitakse tundma ja iseloomustama feodaalse ühiskonna tunnusjooni ning võrreldakse erinevate seisuste elulaadi. Iseloomustatakse kiriku osa ja tegevust keskaegses ühiskonnas, õpitakse tundma islami usu põhitunnuseid ning araabia kultuuri eripära. Käsitletakse eestlaste eluolu ja tegevusalasid muinasaja lõpus, võitlust võõrvõimude sissetungi vastu ning muistse vabadusvõitluse tagajärgi. Õpilasi suunatakse otsima jõukohast lisamaterjali keskaegse ja varauusaegse ühiskonna kohta. Õpitakse koostama kava, lühijuttu ja referaati ning neid ette kandma, sh IKT vahendeid rakendades. Õpitakse tundma riikidevahelise sõjategevuse põhjusi, tulemusi ja tagajärgi Inglismaa

ning Prantsusmaa näitel. Iseloomustatakse ja võrreldakse romaani ja gooti stiili ning renessansi. Analüüsitakse maadeavastuste eeldusi ja põhjusi ning suunatakse õpilasi leidma ja selgitama maadeavastuste mõju ühiskonna edasisele arengule ning uue maailmapildi kujunemisele. Õpitakse tundma reformatsiooni tähendust ja mõju keskaja ühiskonna, majanduse ning kultuuri arengule. Käsitletakse ajalooliste isikute tegevust ning nende rolli erinevates ajaloosündmustes.

Õpikeskkond:

- 1) õpik: Inna Põltsam-Jürjo, Pärtel Piirimäe, Ursula Vent. Keskaeg I osa. Ajaloo õpik 7. klassile. Inna Põltsam-Jürjo, Juhan Kreem, Pärtel Piirimäe, Marika Mägi, Regina-Maria Blauhut, Kattri Ezzoubi Keskaeg II osa . Ajaloo õpik 7. klassile. Avita 2012.
- 2) töövihik: Inna Põltsam-Jürjo, Pärtel Piirimäe, Ursula Vent. Keskaeg I osa. Ajaloo töövihik 7. klassile. Inna Põltsam-Jürjo, Juhan Kreem, Pärtel Piirimäe, Marika Mägi, Regina-Maria Blauhut, Kattri Ezzoubi Ajaloo töövihik 7. klassile. Keskaeg II osa. Avita 2012.
- 3) töölehed;
- 4) ajalooatlas;
- 5) ETV saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>), nt Muinas-TV „Keskaegne maja”;
- 6) IKT-põhine õppematerjal: interaktiivsed materjalid, nt www.koolielu.ee ja www.miksike.ee;
- 7) seinakaardid, skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;
- 8) temaatiline lisakirjandus: allikad, ajaloolugemikud, aimekirjandus, temaatiline ilukirjandus.
- 9) muuseum, ajalooline keskkond: keskaegne linn, kirik, muuseum, arhiiv, arheoloogilised paigad, muinaslinnused, ordu- ja piiskopilinnused, arheoloogiakeskus jm.

8. klass. Uusaeg, 70 tundi

Teema „Maailm 1600–1815” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- 2) iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;

- 3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- 4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
- 5) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- 6) iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *valgustus*, *reform*, *revolutsioon*, *restauratsioon*, *absolutism*, *parlamentarism*;
- 8) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Napoleon, Louis XIV,
- 9) Peeter I, Voltaire.

Õppesisu

- ✓ Uusaja ühiskonna põhjooned Euroopas: absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.
- ✓ Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus: valitsemine: keskvoim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).
- ✓ USA iseseisvumine: Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.
- ✓ Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu: Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloo.
- ✓ Kultuur: barokk, klassitsism.
- ✓ Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.

Teema „Maailm 1815–1918” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;
- 2) iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;
- 3) selgitab Eesti iseseisvumist;
- 4) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 5) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;

6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism*.

Õppesisu

- ✓ Industriaalühiskonna kujunemine: tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.
- ✓ Rahvuslus ja rahvusriigid: rahvusluse tõus Euroopas rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.
- ✓ Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul: Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed.
- ✓ Esimene maailmasõda: uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, Compiègne'i vaherahu, maailmasõja mõju Eestile, Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.
- ✓ Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu ajakirjandus seltsiliikumine, kunst, muusika, teater, kirjandus, teadus ja tehnika.

Õppetegevus

Õpitakse tundma valgustusajastul toimunud muutusi riikide valitsemises. Analüüsitakse poliitiliste reformide mõju ühiskonna arengule, käsitledes seda erinevate inimeste vaatevinklist. Tuvastatakse erinevusi reformide ja revolutsioonide kaudu toimunud muutustes. Võrreldakse USA riiklikku korraldust Euroopa uusaegsete riikide omaga ning õpitakse tundma uusaegse ühiskonna põhijooni Euroopas. Õpitakse tundma Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade põhjusi, tagajärgi ning mõju Euroopale, tööstusliku pöörde mõju majandusele ja ühiskonnale 19. sajandil ning rahvusriikide kujunemist Saksamaa näitel; Eesti rahvusliku liikumise eeldusi, sündmusi ja liidreid. Analüüsitakse ning õpitakse tundma Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi ning Eesti iseseisvumisega seotud sündmuste käiku. Kaardil vaadatakse Esimese maailmasõja eel tekkinud liitused, sõja käiku ja osalenud riike ning Versailles' rahu tulemusel kujunenud Euroopa riikide piire, võrreldes seda olukorda tänapäeval valitsevaga. Kolmandas

kooliastmes on oluline omandada uurimistöö koostamise kogemus. 8. klassis sobivad selleks kodukoha ajalooa seotud teemad.

Õpikeskkond:

Õpiku kõrval tuleb kasutada muid õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades võib õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) õpik (Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg I, II osa, 2012 Avita),
töövihik: Uusaeg I, II osa, Avita 2012, töölehed;
- 2) ajalooatlased „Ajaloo atlas põhikoolile“, „Eesti ajaloo atlas“, „Maailma ajalugu“;
- 3) filmid ERRi saadete arhiivist (www.etv.ee/arhiiv.php), näiteks „Eesti aja lood“;
- 4) IKT-põhised õppematerjalid: interaktiivsed töölehed, www.koolielu.ee ja www.miksike.ee, internet;
- 5) seinakaardid, skeemid, tabelid jm illustratiivne materjal;
- 6) temaatiline lisakirjandus: allikad, ajaloolugemikud, populaarteaduslik kirjandus, ilukirjandus;
- 7) ajalooline keskkond, muuseum.

9. klass. Lähiajalugu, 70 tundi

Teema „Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles´ süsteem);
- 2) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 3) iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;
- 4) iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles` süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu;
- 6) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson.

Õppesisu

- ✓ Rahvusvaheline olukord: Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.
- ✓ Maailmamajandus: ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.
- ✓ Demokraatia ja diktatuurid 1920.–1930. aastail: demokraatia ja diktatuuri põhijooned, demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.
- ✓ Eesti Vabariik: Vabadussõda, Asutav Kogu: maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.
- ✓ Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel: uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng: aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja filmkirjandus ja kunst, uued propaganda vahendid.

Teema „Teine maailmasõda 1939–1945” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel;
- 2) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;
- 3) kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;
- 4) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
- 5) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;
- 6) teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;
- 7) seletab mõisteid MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, ÜRO.

Õppesisu

- ✓ Rahvusvaheline olukord: lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Lepituspoliitika/rahustamispoliitika ja selle mõju. Anschluss.
- ✓ Sõjategevuse üldiseloomustus: sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled, rinded, holokaust, ÜRO asutamine. Saksamaa ja NSV Liidu kallaletung Poolale. Katõn, Talvesõda,

- sõjategevus Euroopas ja NSV Liidu territooriumil, Saksamaa ja Jaapani kapituleerumine. Tuumarelva kasutamine USA poolt, Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemine: Atlandi Harta, Ühinenud Rahvaste deklaratsioon, Teherani, Jalta ja
- ✓ Potsdami konverentsid. F. D. Roosevelt, J. Stalin, W. Churchill.
 - ✓ Eesti Teise maailmasõja ajal: baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioonid.

Teema „Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000” läbimise järel õpilane (õpitulemused):

- 1) teab külma sõja põhijooni ning toob esile selle avaldumist ja vorme, näitab kaardil tähtsamaid külma sõja aegseid kriisikoldeid;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;
- 3) kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
- 4) kirjeldab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
- 5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
- 6) kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
- 7) iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi vältel;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *külm sõda*, *kriisikolle*, *kollektiviseerimine*, *industrialiseerimine*, *metsavennad*, *plaanimajandus*, *massirepressioon*, *Atlandi Harta*, *Euroopa Liit*, *NATO*, *Balti kett*, *laulev revolutsioon*;
- 9) teab, kes olid Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

- ✓ Külma sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad.
- ✓ Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida-ja Lääne-Saksamaa suhted.
- ✓ Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon.

- ✓ Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu.
- ✓ Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine.
- ✓ Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine.
- ✓ Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud.
- ✓ Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel.
- ✓ Teaduse ja tehnika areng, aatomiuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis.
- ✓ Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.

Õppetegevus

Kaardi alusel õpitakse tundma, mis territoriaalsed muutused toimusid Versailles' rahulepingu järel: Saksamaa piirid, impeeriumide lagunemine, iseseisvunud riigid. Võrreldakse kaardiga enne Esimest maailmasõda. Kaardi alusel õpitakse tundma muutusi Teise maailmasõja järel: Saksamaa piirid, Saksamaa lõhestamine, iseseisvate riikide kadumine, tähtsamad rinded ja lahingud, MRP mõjusfäärid. Võrreldakse kaardiga enne Teist maailmasõda.

Õpitakse tundma rahvusvahelise elu sündmusi ja erinevate riikide välispoliitilisi taotlusi, analüüsitakse Versailles' süsteemi mõju ning ülemaailmse majanduskriisi mõju, tehakse järeldusi, miks rahvusvaheline olukord teravnes. Iseloomustatakse ja võrreldakse demokraatiat ning diktatuuri. Analüüsitakse diktatuuri eri vormide sarnasusi ja erinevusi. Õpitakse tundma Teise maailmasõja eelset rahvusvahelist olukorda ja riikidevahelisi suhteid ning esile tooma Teise maailmasõja põhjusi.

Analüüsitakse allikaid, sh dokumente, ning õpitakse tundma baaside lepingu ja MRP lisaprotokollide sisu ning olukorda, milles lepingud sõlmiti, tehakse dokumentidele tuginedes järeldusi ja antakse hinnanguid. Õpitakse tundma sündmuste kronoloogiat Eestis ning sündmuste seotust rahvusvahelise olukorraga. Analüüsitakse Eesti Vabariigi võimalusi ja valikuid Teise maailmasõja eel ning ajal.

Õpitakse tundma ajalooliste isikute elu ja tegevust. Suunatakse õpilasi ise informatsiooni otsima, erinevaid infokanaleid kasutama. Õpitakse tundma Eesti Vabariigi ajaloo põhisisu ning arengu põhijooni. Õpitakse tundma üldisi muudatusi nii maailma kui ka eesti kultuuri arengus. Õpilased koostavad esitlusi individuaalselt või rühmatöö tutvustamiseks IKT vahendeid kasutades.

Ajaloolane uurimistöo võib olla elusolevate vanema põlvkonna esindajate või sugulaste elukäigu uurimine, seoste loomine õpitud lähiajaloo, pereloo ja kodukoha ajaloo vahel.

Õpikeskkond:

- 1) Õpik: Einar Värä, Ago Pajur, Tõnu Tannberg. Lähiajaloo õpik 9. klassile. I ja II osa.
- 2) Avita 2015.
- 3) Töövihik: Ene Tannberg, Urma Linnus. Lähiajaloo töövihik 9. klassile I ja II osa. Avita
- 4) 2015.
- 5) Ajalooatlas, kontuurkaardid, seinakaardid, skeemid ja tabelid.
 1. Illustratiivne pildimaterjal, fotod, kroonikafilmid, näiteks filmid „Detsembrikuumus“, „Nimed marmortahvil“.
- 6) Eesti Vabariigi põhiseadused, dokumendikogumikud (nt Asutava Kogu dokumendid), allikakogumikud (nt Baltimaade ajaloo lugemik. Avita, 2002; Eesti ajaloo pöördepunktid. Dokumente ja materjale vene õppekeelelega gümnaasiumile. Argo, 2008).
- 7) Ajalooõpetaja käsiraamatud (nt Tagasivaade minevikku, erinevad vaatenurgad. Zvaigsne, 2000; Ajalugu ei ole ainult minevik, minevik ei ole veel ajalugu. EAS, 2004;
- 8) Holokaust, õppematerjal. EAS, 2007; Kommunistlike režiimide kuritegudest, õppematerjal. Infotrükk, 2009).
- 9) Elulooraamatud, teemakirjandus, ajaloolane ilukirjandus.
- 10) Digitaliseeritud ajalehed (www.dea.ee).
- 11) ERRi saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>).
- 12) Dokumentaalsarjad, nt „Tuulepealne maa“, „Eesti aja lood“.
- 13) IKT-põhised õppematerjalid: interaktiivsed töölehed, nt www.koolielu.ee ja www.miksike.ee.
- 14) Muuseum ja ajalooline keskkond.